

Efecte ale extinderii Uniunii Europene asupra atragerii investițiilor străine directe în țările Europei Centrale și de Est

Florin BONCIU

Privire de ansamblu

Începând cu 1 mai 2004, Uniunea Europeană a cunoscut o extindere de la 15 la 25 de membri și se definește ca o uniune de 25 de state, reunind circa 455 de milioane de locuitori și producând circa 25% din PIB mondial. Suprafața noii entități a crescut cu 23 % iar populația cu 19 %, astfel încât noua Uniune Europeană se întinde din Irlanda până în Polonia și din Finlanda până în Malta. Dacă Uniunea Europeană ar fi o singură țară, aceasta s-ar afla pe locul 3 în lume din punct de vedere al mărimii populației. Noile țări membre : Cipru, Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Republica Cehă, Slovacia, Slovenia și Ungaria au adus în Uniunea Europeană un plus de diversitate, noi piețe, dar și niveluri de dezvoltare, substanțial diferite de media comunitară, în marea majoritate a cazurilor.

Uniunea Europeană este o entitate în evoluție. Un al doilea val al extinderii din acest deceniu va cuprinde, cel mai probabil în 2007, România și Bulgaria, la care, potențial, s-ar putea adăuga Croația. Începerea negocierilor de aderare cu

Turcia, deși concepută ca un proces de lungă durată vine să adauge o nouă dimensiune acestui proces. În același timp, Uniunea Europeană dezvoltă substanțial legăturile sale cu vecinii săi mediteraneeni din Africa și Orientul Mijlociu. Poate cel mai important aspect din acest punct de vedere este angajamentul Uniunii Europene de a realiza o zonă de comerț liber euro-mediteraneană până în 2010.

Locul Europei Centrale și de Est în ansamblul mondial al fluxurilor de investiții străine directe

La sfârșitul anului 2003 Europa Centrală și de Est avea o pondere de 3,74 % din fluxurile mondiale și de 3,2 % din stocurile mondiale de investiții străine directe. Deși regiunea a fost caracterizată printr-o dinamică pronunțat pozitivă a fluxurilor de investiții străine directe, nivelurile menționate pot fi considerate drept nereprezentative, respectiv mult sub potențialul regiunii.

Dacă ne referim la principalele țări re-

ceptoare din regiune, stocurile de investiții străine directe la sfârșitul anului 2003 erau în Polonia de 52,1 miliarde dolari, în Ungaria de 42,9 miliarde dolari, în Republica Cehă de 41,0 miliarde dolari, în România de 12,7 miliarde dolari (nivel aflat departe de dimensiunile și potențialul real al economiei), iar în Croația de 11,3 miliarde dolari.

Deși aflate încă foarte departe de primele țări clasate pe plan mondial în atragerea investițiilor străine directe, țările Europei Centrale și de Est au un potențial de creștere foarte ridicat. Datele de mai sus indică totodată și o diferențiere a acestor țări, ele împărțindu-se deja în țări de succes în atragerea investițiilor străine directe și țări care încep să fie luate în calcul de marii investitori internaționali. Din punctul de vedere al relației investiții străine directe – tranziție la economia de piață, fie și numai din datele de mai sus se remarcă o corelație între volumul de investiții străine directe atrase și gradul de finalizare a tranziției.

Evoluția investițiilor străine directe în Europa Centrală și de Est în perioada 2000 – 2003

Comparativ cu evoluțiile mondiale care au înregistrat un maxim în anul 2000 și un curs descendent în perioada 2001-2002, Europa Centrală și de Est a fost în cea mai mare parte protejată în primii 2 ani ai perioadei, atât prin dinamismul economic determinat de “maturizarea” tranziției la economia de piață cât și prin anumite considerente geopolitice (între care deciziile privind extinderea Uniunii Europene din 2004 și reconsiderarea interesului Alianței Nord-Atlantice pentru zona balcanică).

Toate acestea au făcut ca reducerile dramatice ale fluxurilor de investiții străine directe din economia mondială în anii 2001 și 2002 să nu fie deloc recepționate sau să fie doar marginal recepționate: în 2001 s-a înregistrat o creștere de 2 %, iar în 2002 s-a înregistrat o reducere de -1 %.

Astfel, în anul 2002 investițiile străine directe în economiile în tranziție au atins o valoare de peste 30 miliarde USD față de cca. 29 miliarde USD în anul 2002. Fluxurile ISD către Europa Centrală și de Est au continuat să crească astfel pentru al treilea an consecutiv.

În anul 2003, mai ales ca urmare a finalizării proceselor de privatizare din Republica Cehă și Slovacia, intrările de investiții străine directe în Europa Centrală și de Est au scăzut de la recordul de 31 miliarde dolari în 2002 la mai puțin de 21 miliarde dolari (o reducere cu 32,2 %). În pofida declinului din 2003, experții UNCTAD estimează că există perspective bune în ceea ce privește creșterea pe termen mediu a nivelului ISD în zonă.

În ansamblu, intrările de ISD au crescut anul trecut în 10 țări ale regiunii și au scăzut în 9 țări, majoritatea statelor având intrări sub 1 miliard de dolari (Tabelul 1). De asemenea, intrările de ISD ca procent în formarea capitalului fix brut în regiune a scăzut de la 17% în 2002 la 10% în 2003.

Performanța modestă de anul trecut a regiunii sugerează că fluxurile de ISD nu s-au orientat pe scară largă de la vechii membri ai Uniunii Europene – în formula 15 – către zona central și est europeană. Conform calculelor UNCTAD, ponderea fluxurilor de ISD către cele 8 țări Central și Est Europene în totalul fluxurilor de ISD către Uniunea Europeană cu 15 membrii a scăzut de la 11 % în

Tabelul 1: TECE: distribuția pe țări a intrărilor de ISD, în funcție de volum, 2003

Peste 1 miliard USD	Bulgaria, Croația, Republica Cehă, Ungaria, Polonia, România, Federația Rusă, Serbia și Muntenegru, Ucraina
Sub 1 miliard USD	Albania, Belarus, Bosnia și Herțegovina, Estonia, Letonia, Lituania, Republica Moldova, Slovacia, Slovenia, fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei

Sursa: UNCTAD, *World Investment Report*, 2004.

1995 la 4 % în 2003. Opt dintre națiunile care s-au alăturat Uniunii Europene în 2004 se află în partea central-estică a continentului, motiv care a stat la baza unor speculații conform cărora acestea ar putea atrage investiții din celelalte țări europene.

Încheierea procesului de privatizare în țările Central Europene va avea o serie de consecințe, cel puțin pe termen mediu. Investițiile noi (*greenfield*) se derulează de regulă pe o perioadă mai lungă de timp și au în general valori mai reduse, așa că nu vor putea compensa scăderea ISD în procesul de privatizare din Republica Cehă și Slovacia.

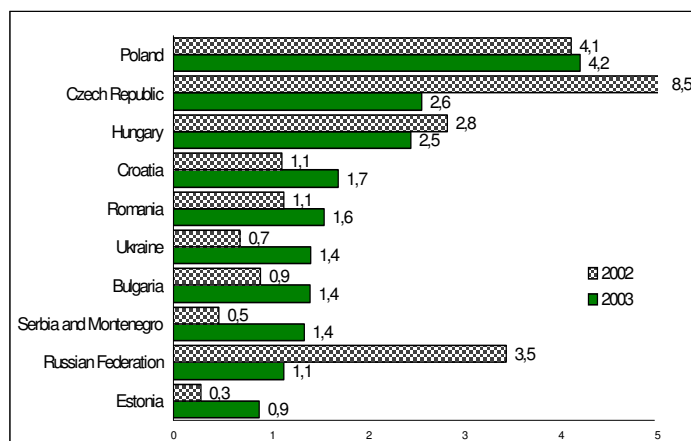
Acest fenomen va avea loc chiar dacă Republica Cehă și Slovacia au fost alese de către companiile transnaționale drept locații ale unor noi fabrici de automobile (Toyota-PSA în Republica Cehă și PSA și Hyundai în Slovacia). Grație investițiilor străine în proiectele de anvergură, Slovacia este în mod special pe cale să devină un centru european important al industriei producătoare de automobile.

Declinul intrărilor de ISD a fost totuși relativ mic în regiune (exceptând Republica Cehă și Slovacia), de la 19 miliarde dolari în 2002 la 18 miliarde dolari în

2003. Variația nivelului ISD din 2003 a reșezat Polonia, Republica Cehă și Ungaria pe primele locuri în clasamentul receptorilor de ISD din zonă: 4,2 miliarde dolari – Polonia, 2,6 miliarde dolari – Republica Cehă, 2,5 miliarde dolari – Ungaria (Figura 1).

Departe de a reuși să abată investițiile străine de la drumul lor către țările membre ale Uniunii Europene, grupul celor opt țări Central și Est Europene care s-au alăturat Uniunii în mai anul acesta – Republica Cehă, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Polonia, Slovenia și Slovacia – au văzut cum volumul cumulat al ISD a scăzut în 2003 față de 2002 de la 23 miliarde dolari la 11 miliarde.

În celelalte 11 țări ale regiunii, intrările de capital străin au crescut de la 8,6 miliarde în 2002 la 9,5 miliarde dolari în 2003, reprezentând o creștere de la 28 % în 2002 la 45 % în 2003 a proporției lor în totalul ISD în regiune. O parte din nivelul mare de intrări de capital în țările din Europa de Sud-Est poate fi explicată și prin tranzacții în cadrul procesului de privatizare, însă aceasta nu egalează nivelul unor tranzacții anterioare din Republica Cehă, Ungaria sau Polonia.

Sursa: UNCTAD, World Investment Report, 2004.

Figura 1: Primii 10 receptori ai intrărilor de ISD în Europa Centrală și de Est, 2002 și 2003 (mld. dolari)

Crește nivelul ISD realizate de Țările Europei Centrale și de Est

Ieșirile de ISD din Europa Centrală și de Est au crescut cu 42% în 2003, de la 5 miliarde dolari la 7 miliarde. Sursa principală a acestor investiții a rămas Federația Rusă, care a preluat 59% din total.

Dominația tradițională a companiilor rusești se reflectă și în lista primelor companii transnaționale din Europa Centrală și de Est elaborată de UNCTAD. Conform acestei liste, firmele rusești sunt mult mai mari decât companiile din celelalte țări din zonă. Performanțele primelor companii transnaționale au rămas aceleași, în ciuda scăderii economiei globale din 2002.

Explicația este parțial legată de lărgirea Uniunii Europene și, implicit, de extinderea companiilor transnaționale din Europa Centrală și de Est, inclusiv a celor din Federația Rusă și Croația. Acestea din urmă speră să își pună amprenta în noua

pieță europeană, acum cu 25 de membri. În fruntea listei domină companiile care exploatează zăcămintele naturale (sunt cinci astfel de firme în listă) și cele din domeniul transporturilor (tot cinci).

Perspective promițătoare 2004 - 2005

Conform UNCTAD se așteaptă ca creșterea economică să atragă după sine și o creștere a nivelului ISD în Europa Centrală și de Est. Fluxurile către țările care urmează să devină membre ale Uniunii Europene în 2007 sunt pe cale să dea naștere unui "al doilea val" de interes, investitori tradiționali încercând să profite de toate avantajele redefinirii locațiilor din aceste țări.

În încercarea de a-și spori atractivitatea în ochii investitorilor (locali și străini), câteva noi state membre ale Uniunii Europene au scăzut nivelul taxelor și

impozitelor până la unul comparabil cu cel din Irlanda, de exemplu. Combinația dintre impozitele mici pe profit, salariile relativ scăzute și posibilitatea obținerii de subvenții din partea UE – dublată de un climat investițional mai relaxat, forță de muncă înalt calificată și acces liber la piața europeană lărgită – transformă țările candidate în locații atractive pentru ISD atât din țările membre ale Uniunii, cât și din alte regiuni.

"Deloc surprinzător, perspectivele ISD în Europa Centrală și de Est sunt promițătoare", a afirmat Karl P. Sauvart, Director al Departamentului Investiții din cadrul UNCTAD. În cadrul unui chestionar inițiat de UNCTAD la începutul anului 2004, peste două treimi din primele companii transnaționale și numeroși experți internaționali au menționat, la rândul lor, perspective favorabile în 2004-2005 pentru ISD în Europa Centrală și de Est. Se așteaptă ca agențiile de promovare a investițiilor străine din regiune să sprijine această tendință, în special prin activități de atragere a ISD și prin politici de liberalizare.

Efecte post-extindere

Geografia regională a investițiilor străine directe în Europa Centrală și de Est va fi influențată de fenomenul post-extindere al Uniunii Europene, preconizându-se ca fluxurile să se orienteze către țările din Sud-Estul Europei.

Aceasta redistribuire este o consecință a încheierii procesului de privatizare în state precum Cehia, Slovacia, Slovenia, în manifestarea unei atitudini de expectativă din partea investitorilor străini față de modificarea regimului investițiilor străine (prin renunțarea la facilități) în vederea

alinierii la cerințele Uniunii Europene simțită în deosebi în Ungaria, precum și creșterea accentuată a costului forței de muncă în țările care au aderat la Uniunea Europeană în mai 2004.

Conform aprecierilor UNCTAD, creșterea fluxurilor de investiții străine directe în regiune, în condițiile reducerii semnificative a acestora în țările ce vor deveni membre ale Uniunii Europene din acest an, va fi susținută în special de țări ca România, Bulgaria, Rusia, etc.

Considerațiile UNCTAD sunt susținute și se regăsesc și în studiile efectuate de către Institutul de Studii Economice Internaționale din Viena.

Conform acestor studii până în prezent nivelul investițiilor străine directe în regiune era susținut în procent de 85% de către cele 5 Țări Central Europene (Cehia, Ungaria, Polonia, Slovacia și Slovenia) și doar 15% de cele 7 Țări din Europa de Sud-Est (Albania, Bosnia Herțegovina, Bulgaria, Croația, Macedonia, România, Serbia și Muntenegru). În viitorul apropiat se așteaptă ca acest trend să se modifice.

Conform Institutului de Studii Economice Internaționale din Viena, țările din Sud Estul Europei vor înregistra o creștere susținută a nivelului capitalului străin atras în perioada următoare, sporind astfel ponderea acestora în fluxurile investiționale din cadrul Europei Centrale și de Est.

Analistii de la Institutul de Studii Economice Internaționale din Viena (Vienna Institute for International Economic Studies – WIIW) au identificat destinațiile în care vor concentra cea mai mare parte a fluxurilor de investiții străine directe din Europa de Sud-Est în următorii ani, respectiv România, Bulgaria și Croația.

În condițiile mutațiilor previzibile menționate, este totodată de așteptat ca să aibă loc și o intensificare a concurenței pe plan mondial pentru atragerea de investiții străine directe, ceea ce va necesita eforturi suplimentare din partea guvernelor și autorităților locale în definirea și derularea politicilor de atragere a investițiilor străine directe.

Concluzii

Pe baza situației descrise mai sus se pot trage unele concluzii cu privire la tendințele ce se vor manifesta în pătrunderea capitalului străin în țările Europei Centrale și de Est în perioada post-extindere, după 2004.

Principalele aspecte avute în vedere în estimarea perspectivelor fluxurilor de investiții străine directe către țările Europei Centrale și de Est sunt următoarele:

- în 2004 o serie de țări din regiune au devenit membre ale Uniunii Europene ceea ce va determina o modificare a tipului de investitori străini care se vor îndrepta spre acestea (va crește orientarea către activități cu valoare adăugată mare). Celelalte țări, între care și România, vor putea beneficia de avantajul de a fi “noua frontieră” a Uniunii Europene, fapt ce poate atrage investitorii străini atrași de costuri de producție mai reduse sau pe cei orientați către achiziționarea sau realizarea unor active strategice în regiune;
- în țările Europei Centrale privatizarea este practic încheiată, ceea ce va face ca investițiile străine directe să se orienteze pe viitor spre forme de tip *greenfield* sau spre fuziuni și achiziții;

- în țările Europei de Sud-Est privatizarea oferă încă un vast teren de pătrundere a capitalului străin și totul va depinde de politicile adoptate de guverne, de calitatea climatului de afaceri creat, precum și de stabilitatea economiilor acestor țări;
- stagnarea economică sau creșterea lentă din țările dezvoltate poate determina marile companii să pună accentul pe reducerea costurilor, ceea ce le va determina să privească mai departe spre Est (dincolo de zona Europei Centrale unde salariile au crescut deja). Acest fenomen va putea atrage investitorii străini orientați spre producția pentru export și poate fi o bună șansă pentru țări precum România sau Bulgaria;
- ca o tendință pe termen mediu se poate vorbi de o creștere a investițiilor străine intra-regionale, o serie de țări (Ungaria, Federația Rusă, Cehia) manifestându-se deja în acest sens;
- deoarece pătrunderea capitalului străin în țările Europei Centrale și de Est are loc nu numai în contextul tranziției la economia de piață și al apropierei de Uniunea Europeană, dar și în contextul mai larg al globalizării se poate spune că acest fenomen se produce și se va produce oricum, fiind însă avantajate acele țări care participă la și negociază conștient acest fenomen față de cele care au o atitudine mai degrabă pasivă.

În contextul globalizării, importanța investițiilor străine directe excede cu mult procesul de tranziție la economia de piață și se referă în ultimă instanță la locul pe care îl vor ocupa timp de mai multe decenii de acum înainte Țările Europei Centrale și de Est în diviziunea mondială a muncii.

Sursa datelor comentate

Studii ale Institutului de Studii Economice Internaționale din Viena:

- Gábor Hunya și Jan Stankovsky, *Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe with Special Attention to, Austrian FDI Activities in this Region*, by (wiiw) and (WIFO), July 2004.
- Antje Hildebrandt și Julia Wörz, *Determinants of Industrial Location Patterns in CEECs*, November 2004.
- Michael Landesmann, Hermine Vido-
vic și Terry Ward, *Economic Re-
structuring and Labour Market De-
velopments in the New EU Member
States*, December 2004.
- *Research Reports*, No. 312.

UNCTAD, World Investment Report,
2004: *The Shift Towards Services*,
New York și Geneva 2004, Anexa B.

